

Splita od 13. stoljeća do uspostave modernoga lučkog kompleksa u Splitu koncem 16. stoljeća. Nenad Fejić (University of the West Indies and French Guiana), *Dubrovnik et la mer (XIIIe-XVe siècle)* (192-202), u osnovnim crtama iznosi podatke o dubrovačkim geopolitičkim i ekonomskim prilikama u kasnome srednjem vijeku, njegovim trgovačkim mrežama i postupnom razvoju koji će do punog sjaja doći tek nešto kasnije. Još su četiri članka posvećena Veneciji: njezinom javnom i privatnom brodovlju (Bernard Doumerc, *Flottes publiques, flottes privées à Venise (XIIIe-XVe siècle)*, 138-147), trgovini solju, jednom od ključnih ekonomskih aktivnosti (Jean-Claude Hocquet, *Au coeur de la puissance maritime de Venise, le sel*, 148-157), socijalnoj strukturi kapetana, časnika, mornara i veslača (Doris Stöckly, *“Quod vita et salus nostra est quod galee nostre navigent” – les gens de mer à Venise du XIIIe au XVe siècle*, 158-169), te pomorskoj moći Mletaka u istočnome Mediteranu (Ruthy Gertwagen, *The Naval Power of Venice in the Eastern Mediterranean in the Middle Ages*, 170-183).

Slijede članci o đenoveškoj pomorskoj sili, normanskoj Italiji, Siciliji, Kataloniji, Portugalu, vojničkim redovima, Jeruzalemskome kraljevstvu, Cipru, Kreti, bizantskoj i grčkoj trgovini morem, crnomorskome području – čime se zaokružuje pregled “standardnih” tema euroazijskoga Mediterana. Slijede članci s atlantskoga područja Francuske, Frizije, baltičkoga prostora i Skandinavije te Engleske. Afrički je prostor zastupljen tek s četiri (s prilogom o Crvenom moru pet) članka: o portugalskoj ekspanziji po afričkome i indijskome prostoru, trgovini u Senegambiji, Maliju i istočnoj Africi. Tri su članka posvećena američkim kulturama Maja (Srednja Amerika i Karibi) te području Anda.

Posljednjih trinaest radova obrađuje teme istočnoazijske pomorske povijesti: cirkulaciji ljudi i dobara u Mongolskome Carstvu, potom o Indijskome oceanu i potkontinentu, kineskoj pomorskoj supremaciji koncem srednjega vijeka, Koreji, Japanu, Filipinima, Indoneziji. Sve završava zaključcima profesora Michel Balarda i općim zaključcima profesora Christiana Bucheta, urednika cijele serije.

Kao i svim radovima ovako globalnoga zahvata, projektu i njegovim publikacijama moguće je naći zamjerki, konceptualnih, ponegdje i sadržajnih manjkavosti. Iz hrvatske je perspektive zaista šteta što se Dubrovnik našao samo u ovome svesku, a ne i u onome sljedećem, ranonovovjekovnom, kada je Grad u zenitu zaista bio unikum, po mnogočemu. No, niti bi bilo pošteno o manjkavostima govoriti, niti je tomu u ovako kratkome informativnom prikazu mjesto. Naime, svim se velikim poduhvatima relativno lako nađe propusta. Zbog toga treba cijeliti korisnost ovih marljivo skupljenih i priređenih preglednih eseja u tvrdo ukoričenim lijepim izdanjima. Oni čitatelju daju okvirnu sliku povijesti pomorstva, obrađujući i koncepte (navigacija, razmjena ideja i tehnologija, predodžbe, gradovi, trgovina) i pojedine točke/regije u dužem trajanju. U svakom slučaju krasna inicijativa projekta Océanides koji je obogatio pomorsku biblioteku izdanjima koja bi svi proučavatelji pomorske baštine trebali imati pri ruci.

Mirko Sardelić

Žene u srednjovjekovnoj Bosni, ur. Emir O. Filipović, Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije Stanak, Sarajevo 2015., 255 str.

Zbornik radova koji ovom prilikom predstavljamo plod je prve ozbiljnije aktivnosti u organizaciji Društva za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije “Stanak”: Okruglog stola “Žene u srednjovjekovnoj Bosni” održanog 29. studenoga 2012. na Filozofskom fakul-

tetu u Sarajevu. Tom prilikom je sedamnaest izlagača predstavilo rezultate svojih istraživanja, posvećenih jednom od gorućih problema u bosanskohercegovačkoj historiografiji – položaju žena u srednjovjekovnom bosanskom društvu. Većina izlagača na Okruglom stolu, te autora radova u ovom zborniku, mladi su medievisti, studenti Drugog ciklusa studija naučnog smjera historije srednjeg vijeka na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, kojima su ovo bili prvi koraci u znanstvenom polju, te time i posebno drage uspomene. Ovi članci prethodno su objavljeni 2014. godine u sklopu broja XVII/3 časopisa *Radovi Filozofskog fakulteta (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija)*, no svakako su, radi tema istraživanja i njihove promocije, zaslužili i novo objavljivanje u obliku zasebnog Zbornika radova.

Od spomenutih sedamnaest radova, njih devet posvećeno je nekom od aspekata općeg položaja žena u srednjovjekovnom bosanskom društvu, dok preostalih osam radova obrađuje određene segmente iz biografija pojedinih ženskih ličnosti koje su svojim djelovanjem učinile toliko da ostanu i imenom zabilježene u izvorima. Zbornik otvara rad Peje Čoškovića *Krstjanice, bosanske redovnice, u očima suvremenika* (13-35) u kojem je ovaj vodeći stručnjak za problematiku Crkve bosanske analizirao informacije o najmanje poznatom dijelu ove samostanske zajednice, ženama – redovnicama. U jako malom broju izvora o ovoj populaciji, kao najvažniji izdvajaju se tzv. "Bilinopoljska abjuracija", dubrovački izvori o trgovini robljem iz Bosne, te oporuka gosta Radina. Ovaj rad predstavljen je kao izvadak iz većeg rukopisa o krstjanicama, koji bi trebao popuniti ovu jako izraženu prazninu u historiografiji o bosanskom srednjovjekovlju. Upravo su spomenuti izvori o trgovini robljem predmet analize rada Elmedine Duranović *Žene iz Bosne na tržištu roblja u Dubrovniku 1279-1301* (37-52). Zanimljivo je istaknuti da jedini "žanr" izvora vezanih za srednjovjekovnu Bosnu, u kome dominiraju ženske osobe nad muškim (363:65), jesu upravo ugovori o kupoprodaji roblja. Robovi su u srednjem vijeku najčešće kupovani radi obavljanja kućnih poslova, pa je i logično da se žene, koje su vičnije tim aktivnostima, mnogo češće javljaju kao ropkinje. Trgovina robljem bila je u toj mjeri unosan posao da je zabilježeno učešće i bosanskog bana Prijezde (1250-1287) u ovom obliku ekonomskih aktivnosti. Optužbe za herezu protiv Bosne i njenog stanovništva naročito su pogodovala trgovcima robljem, budući da je u to vrijeme već bilo zabranjeno porobljavati kršćane. Bosanske ropkinje, naravno ne svojom voljom, ujedno su najviše "proputovale" od svih bosanskih žena. Iako ih je većina prodavana u Dubrovniku i dalmatinskim gradovima, neke su doprijele do Barija, Venecije, pa čak Barcelone i Palestine. Sumirajući objavljene izvore u kojima se mogu pronaći ženske osobe Enes Dedić je radom *Učestalost ženskih imena u srednjovjekovnoj Bosni* (53-64) došao do zanimljivih zaključaka u pogledu sličnosti i varijacija u ženskim imenima različitih slojeva bosanskog društva, kao i u pogledu očitih promjena do kojih je dolazilo s protokom vremena i uslijed rezultata franjevačke misionarske akcije širenja katoličanstva. Tako npr. u nižim slojevima društva do kraja 13. stoljeća prevladavaju ženska imena koja su se završavala na *-ost* (Radost, Dragost, Dobrost, Prvost, Drugost), dok u 14. i 15. stoljeću dominiraju imena sa završetkom na *-slava* (Bogoslava, Bratoslava, Gojislava, Miloslava itd.). Među ženama vladajuće dinastije i više vlastele najčešće su u upotrebi bila imena karakteristična za taj društveni sloj i u susjedstvu: Jelena, Katarina, Elizabeta, Doroteja, Mara.

Posebnu grupu izvora za proučavanje žena u srednjovjekovnoj Bosni predstavljaju likovni prikazi na nadgrobnim spomenicima – stećcima. Tako, Narcisa Semić radom *Predstava žena na stećcima u srednjovjekovnoj Bosni* (65-73) zaključuje da, iako je broj ženskih figuralnih likova na tim spomenicima upadljivo manji od broja spomena muškaraca (31:147), ipak stećci donose jedinstvene podatke u pogledu nošnje i nakita ženskog življa, nekih društvenih

običaja poput narodnog kola, ispraćaja vojnika u boj, promatranja viteških svečanosti. Ovaj rad je mogao biti i sveobuhvatniji da je ponuđena i analiza epitafa na stećcima, putem kojih su sačuvani jedini spomeni na postojanje pojedinih ženskih osoba poput Beoke krstjanice; Polihranije, supruge župana Nenca Čihorića; gospoje Goislave, kćerke Đurđa Balšića i supruge vojvode Radića Sankovića; izvjesne gospoje Stane itd. Na osnovu arheoloških nalaza, likovnih predstava na stećcima, arhivskih izvora i narodne predaje, u radu Slavena Tadića *Nakit i nošnja žena u srednjovjekovnoj Bosni (75-82)* na jednom su mjestu okupljeni svi tragovi o ovom vjernom pratiocu ženskog roda. Autor je sažeto predstavio raznovrsnost pronađenih ukrasnih predmeta poput prstenja, naušnica i ogrlica, te oblike narodne nošnje i putove njihovog dospijanja do bosanskih gradova i sela, kao i dugotrajnu opstojnost istih među ruralnim zajednicama modernog vremena. Prisutnost ženskih osoba na bosanskom dvoru posvjedočena je i kroz postojanje jedne vrste škole za mlade plemkinje, no izvori nam ništa ne govore o njihovim funkcijama i eventualnim titulama koje su imale. Tek upotrebom usporedne metode možemo pretpostaviti da su ženske osobe koje su nakon pada Bosne pratile u bijegu kraljicu Katarinu i koje se spominju u njezinom testamentu, bile pripadnice kraljičine svite, tj. da su bile dvorske dame. O tim, do sada potpuno zanemarenim plemkinjama, govori rad Irfana Teskeredžića *Dvorske dame u srednjovjekovnoj Bosni (83-94)*.

Državni arhiv u Dubrovniku nepresušno je vrelo izvora o različitim poslovima iz svakodnevnog života u koje su bile uključene žene iz dubrovačkog zaleđa, ponajprije sa teritorija koji su bili u sastavu Bosanskog kraljevstva. Jednom od tih jako specifičnih poslova posvećen je rad Esada Kurtovića *Najmljeno dojenje i odgoj malodobne djece u Dubrovniku i dubrovačkom zaleđu u razvijenom srednjem vijeku (225-242)*. Autor je prezentirao nekoliko pronađenih ugovora koji uvjerljivo oslikavaju proces unajmljivanja dojilja iz dubrovačkog zaleđa. Proces je obično tekao tako što bi neki od imućnijih Dubrovčana, zbog bolesti ili iscrpljenosti supruge, ili pak zbog zdravijeg života na selu, sklopio dogovor sa nekom od žena iz zaleđa, koja je također nedavno rodila i koja je mogla poslužiti kao dojilja za njegovo novorođenče. Ugovori su obično sklapani na jednu ili dvije godine uz određenu naknadu u novcu ili robi. Druga vrsta analiziranih ugovora jesu oni vezani za odgoj malodobne djece, u našem slučaju djevojčica, najčešće do njihove udaje. U mnogobrojnim sličnim transakcijama, ponekada je dolazilo i do zloupotrebe sklopljenog dogovora, npr. da dojilja nije imala kvalitetno mlijeko, a u najtežim slučajevima je dolazilo i do potpunog zanemarivanja djeteta koje je znalo dovesti i do njegove smrti. Zajednički rad Dževada Drine i Benjamine Londrc *Posebnost pravnog položaja žene u bosanskom srednjovjekovlju (243-248)* na, možda i previše sažet način, predstavlja dvije osnovne pravne specifičnosti po kojima se položaj žena u bosanskom srednjovjekovnom društvu razlikovao od položaja u susjednim društvima istog vremenskog perioda. Prva od spomenutih specifičnosti jeste tzv. brak na bosanski način, jako karakterističan oblik bračne zajednice kojeg je bilo lako sklopiti a još lakše razvrći, što je u vremenu jačanja svijesti o bračnom sakramentu kao jednom od temelja uređenja društva u Europi, bilo nečuveno za bliže i dalje susjedstvo. Druga analizirana specifičnost jeste da su kćerke u bosanskom srednjovjekovnom društvu imale jednaka nasljedna prava kao i sinovi, što je također bilo jako neobično za tadašnje vrijeme.

Predstavljanje radova posvećenih pojedinim ženskim ličnostima bosanskog srednjovjekovlja otvaramo prilogom Nedima Rabića *Maria ... von Bosnien, bosanska vojvotkinja – njemačka grofica (95-119)* koji govori o bosanskoj princezi, kćerki bana Stjepana II Kotromanića, koja se udala za švapskog grofa Ulricha X. od Helfensteina. Nakon što je sučelio različita historio-grafska stajališta o Marijinom porijeklu i sam se odlučio za teoriju o spomenutom srodstvu s

bosanskim vladarom, Rabić je ponudio analizu inače slabo poznatih dokumenata njemačke provenijencije, naročito kronike Oswalda Gabelkovera, koji opisuju život Marije i njenog potomstva (6 sinova i 3 kćeri) u godinama koje su slijedile. Jako je značajno da je ova plemkinja konstantno isticala svoje bosansko porijeklo, potpisujući se sa *von Bosnien*. Zanimljivo je da je upravo ovaj članak inspirirao bosanskohercegovačkog književnika Antu Zirduma da napiše roman "Klupko" o životu ove bosanske princeze u dalekoj i stranoj zemlji. Život druge kćerke Stjepana II., Elizabete bio je predmet rada Dženana Dautovića *Bosansko-ugarski odnosi kroz prizmu braka Ludovika I Velikog i Elizabete, kćerke Stjepana II Kotromanića* (131-147). Ova princeza je ostvarila još prominentniji brak, budući se udala za najmoćnijeg vladara Anžuske dinastije ugarskih kraljeva Ludovika I. Velikog, te je time dodatno podigla ugled i svojoj matičnoj porodici. Nakon što je okupio dostupne informacije o bosanskoj i ugarskoj fazi njezinog života, među kojima se naročito ističe njena uloga u dinastičkim borbama za ugarski tron nakon Ludovikove smrti, autor je posebno problematizirao problem miraza koji je Elizabeta donijela u brak. Miraz je obuhvaćao široku teritoriju zapadnog dijela Huma, a ponuđena je teorija, kao i primjeri slične prakse, da je spomenuta teritorija bila u rukama Ugarske kraljevine samo u toku trajanja braka, te da je smrću Ludovika, ona automatski vraćena u okvire bosanske države. Amer Sulejmanagić radom *Anna de Bosna de Regno Dalmacie – Ana od Švidnice (1339-1362)* (121-130) raspravlja o natpisu koji se nalazi iznad biste ove plemkinje u katedrali sv. Vida u Pragu, a koji sadrži spomenute riječi iz naslova rada. Ova kraljevska osoba, inače supruga cara Karla IV., nije imala direktne poveznice s Bosnom, a sa vladajućom dinastijom bila je povezana tek time da je sa spomenutim kćerkama Stjepana II. imala zajedničkog prapradjeda Kazimira I. Kujavskog. Spomen Bosne u ovom natpisu tek je titularne prirode, te još uvijek nedovoljno razjašnjen. Još jedan u nizu radova o bosanskim princezama koje su udajom otišle u strane zemlje, proistekao je iz pera Emira O. Filipovića *Kćerka i unuk bosanskog vladara? Prilog prosopografiji i heraldici Kotromanića* (159-173). U ovom radu raspravlja se o Jeleni, kćerci jednog od bosanskih vladara s kraja 14. i početka 15. stoljeća (prema autoru, vjerojatno kralja Ostoje), koja se udala za češkog vojvodu Přemeka I. Opavskog. Jelena se u muževljevoj oporuci spominje kao *dedička bosanska*, što bi trebalo značiti bosanska nasljednica, dok se na nadgrobnoj ploči njezinog sina Přemeka II., pored Opavskog, nalazi i bosanski grb, identičan grbu Tvrtka II. Nije poznato da li je ovaj velikaš ikada težio kandidaturi za bosansko prijestolje, što se čini malo mogućim, budući je ostvario karijeru u crkvenoj hijerarhiji, kao biskup Bratislave.

Međutim, nisu samo bosanske princeze udajom odlazile u strane zemlje, nego su i bosanski vladari i plemići ženili plemkinje iz susjednih zemalja. Rad Amera Dardagana *O bugarskim princezama na bosanskom dvoru sa posebnim osvrtom na kraljicu Doroteju* (149-158) obrađuje brakove dvojice najvažnijih bosanskih vladara Stjepana II. i Tvrtka I. sa princezama iz bugarskih vladajućih porodica Šišman i Stracimir. Ime supruge Stjepana II. nije ostalo zabilježeno, zna se tek da je bila kćerka cara Mihajla Šišmana i da je u Bosnu došla 1329./1330. godine, u pratnji velikog kneza Grgura Stjepanića. Mnogo se više zna o Doroteji, prvoj bosanskoj kraljici i supruzi Tvrtka I., inače kćerki cara Ivana Stracimira. Ovaj brak je ostvaren vjerojatno posredstvom ugarskog dvora, na kojem je Doroteja boravila u svojstvu dvorske dame, a ujedno i kao talac. Svadbena svečanost obavljena je 8. prosinca 1374. godine, na posjedu Szentillye na bosansko-ugarskoj granici. Kraljevske svadbe bile su tako svečane ceremonije da ne čudi što ih je još nekoliko sačuvano u suvremenim pisanim izvorima. Tako Marjan Drmač radom *Kraljevske svadbene svečanosti u srednjovjekovnoj Bosni* (175-186) ponajprije analizira vijesti s cermonija vjenčanja kralja Tvrtka II i Doroteje Gorjanske iz 1428. godine, te kralja Tomaša

i Katarine, kćerke hercega Stjepana Vukčića Kosače iz 1446. godine. O obje ove ceremonije saznajemo preko dubrovačkih izaslanika koji su na njima boravili, te sačuvali svoje izvještaje. One su se održavale na prostranom polju u blizini kraljevske rezidencije, uz prisutnost najuglednijih velikaša koji u sačinjavali bosanski sabor – stanak, te predstavnika najvažnijih gradskih komuna iz susjedstva. Tom prilikom pokazani glamur još je jedan dokaz u prilog tumačenju bliske povezanosti bosanske vladajuće dinastije s tekovinama njima suvremene dvorske kulture ostatka Europe.

Upravo je supruga Stjepana Tomaša i pretposljednja bosanska kraljica Katarina najpoznatija ženska ličnost sednjovjekovnog perioda, o kojoj je napisana zavidna količina historiografske literature, tako da ni ovaj Zbornik nije mogao proći bez priloga njenom životu. Husein Sejko Mekanović je autor rada *Portet i nadgrobna ploča bosanske kraljice Katarine Kotromanić (1425-1478) u Rimu (189-199)* u kojem raspravlja o kraljičinom grobu u franjevačkoj crkvi Santa Maria Aracoeli u Rimu i danas izgubljenom natpisu na njemu te o navodnom portretu kraljice koji se čuva u rimskoj Kapitolinskoj galeriji. Autor je argumentirao svoj stav da je taj portret dosta mlađi od vremena Katarinine smrti, te da ne može predstavljati kraljičin lik. Sudbinu posljednje bosanske kraljice i supruge kralja Stjepana Tomaševića, Mare-Jelene, inače kćerke srpskog despota Lazara Brankovića, obradio je Senja Mahinić *Životni put posljednje bosanske kraljice Mare, nakon propasti Bosanskog kraljevstva (201-214)*. Autor je analizirao do sada neiskorišten izvor, traktat *De la origine deli imperatori Ottomani, ordini de la corte, forma del guerreggiare loro, religione, rito, et costumi de la natione* Theodora Spandounesa, čime je pokazao da je nakon lutanja i traženja utočišta u Dubrovniku, Dalmaciji, Ugarskoj, pri čemu je morala prodati i dragocjene moći sv. Luke, Marija konačno boravište našla upravo u zemlji okupatora, Osmanskom carstvu, gdje je najprije boravila na dvoru tetke Mare Branković, a zatim se udala za nekog osmanskog spahiju. Da se bosanske žene nisu zadovoljavale samo s boravkom na dvoru nego su ulazile i u ekonomske transakcije karakteristične za svoje vrijeme pokazuje rad Semira Hambe *Samostalnost u poslovnoj inicijativi dvije bosanske vojskotičkinje: Jelena Hranić i Jelena Nelipčić (215-224)* kojim su obrađeni slučajevi ulaganja na dobit Jelene, pripadnice hrvatskog roda Nelipčić, inače supruge najprije hercega Hrvoja Vukčića, a zatim i kralja Stjepana Ostoje, te još intenzivniju poslovnu aktivnost istoimene kćerke srpskog kneza Lazara Hrebeltanovića, te supruge najprije gospodara Zete Đurađa II. Stracimirovića Balšića, a zatim velikog vojvode bosanskog Sandalja Hranića Kosače. Primjeri ove dvije uspješne poslovne žene bosanskog srednjovjekovlja ukazuju na još jednu, slabo poznatu, dimenziju njihove svakodnevnosti.

Prikazani Zbornik *Žene u srednjovjekovnoj Bosni* značajan je doprinos bosanskohercegovačkoj medievistici iz dva razloga. Prvi je popunjavanje očite praznine u historiografiji. Prije ovog zbornika, mnogo je pisano o kraljici Katarini, sporadično o drugim značajnijim ženskim ličnostima, a gotovo ništa o općem položaju i aktivnostima žena iz nekog od slojeva bosanskog srednjovjekovnog društva. Tek pojavom prikazanog Zbornika, objavljeni su prvi zasebni radovi posvećeni bosanskim krstjanicama, ropkinjama, dvorskim damama, pravnom položaju žena ili ženama dojiljama u srednjovjekovnoj Bosni. Široj javnosti su približene sudbine brojnih bosanskih princeza koje su se udale na strane dvorove, kao i princeza koje su došle u Bosnu, ponuđene su nove teorije u različitim interpretacijskim problemima iz starije historiografije. Drugi segment po kojem je ovaj Zbornik značajan jeste što predstavlja početak rada Društva za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije Stanak, udruženja mladih historičara koje je u svom postojanju postiglo dosta značajnih i zapaženih rezultata i koje

bi se u zdravijem okruženju i državnom uređenju, u kome bi se znanost barem minimalno respektirala, moglo razviti u istinski centar medievističkih studija, preko kojeg bi bosansko srednjovjekovlje konačno dobilo i zasluženu institucionaliziranu istraživačku ustanovu.

Dženan Dautović

Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, sv. 58, Zagreb – Zadar 2016., 517 str.

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru, u prosincu 2016. godine je nastavio svoju izdavačku tradiciju objavom 58. sveska *Radova*, svojega godišnjaka, jednog od vodećih časopisa iz područja povijesnih znanosti, posebice za područje Dalmacije. U ovom svesku objavljeno je šesnaest članaka te šest recenzija i prikaza.

Prvi u nizu je članak Miljana Gogića, pod nazivom *Rimokatolička župa Novog Brda u kasnom srednjem vijeku* (1-26), u kojemu se autor bavi problematizacijom rimokatoličkih zajednica u Srbiji u 13. i 14. stoljeću. Na primjeru Novog Brda, autor prikazuje situaciju u kojoj se zajednice tog tipa nalaze kao prvi ciljevi turske najezde, dotičući se pitanja ekonomije, svakodnevice, ali i vjerske jurisdikcije.

Članak Krešimira Kužića, *Dva pomorca iz Hrvatske u plovidbama na rubu poznatog svijeta* (poč. 15. st.) (27-48), u pokušaju odmaka od diskusija o plovidbama u mletačkom kontekstu, tematizira dalekomorsku plovidbu iz hrvatskih krajeva u 15. stoljeću, na primjeru dva pomorca koji na svojim putovanjima dopijevaju sve do Kanara i Loftsčkog otočja. Rad donosi opis puta kojeg prolaze Alviž Nasimbenov i Andrija Petrov, a koje daje doprinos putopisnoj literaturi, ali i kartografiji kasnog srednjeg vijeka.

Članak koji slijedi Kužićev jest onaj Trpimira Vedriša, gdje autor u članku naslovljenom *Zadarski ranonovovjekovni prijepisi muke sv. Stošije i sv. Krševana: Pitanje podrijetla i međusobnih odnosa* (49-78) provodi tekstualnu analizu ranog hagiografskog zapisa "Passio S. Anastasiae", iz kojeg proizlaze narativi o oba sveca. Autor primarno analizira odnose između najranijih zapisa legende, donoseći zaključke o tome kako se tekst uklapa u latinsku hagiografiju, uz otvorenu mogućnost tumačenja u kontekstu carigradskog kulta.

Marija Zaninović-Rumora bavi se problematikom kamenih mjera i mjerama urezanim u kamen koje se navode u građi i statutima dalmatinskih gradova, u radu pod nazivom *Kameni spomeni starih mjera u Dalmaciji (13-18. stoljeće)* (79-101). Mnoge od ovih mjera i danas su sačuvane u muzejima, kao i na trgovima, a Zaninović-Rumora donosi brojne argumente u korist njezine tvrdnje da sačuvane mjere ne nose samo važnost u studijama povijesnih mjernih sustava, već je na njih potrebno gledati kao i na vrijedne kulturno-umjetničke spomenike.

O kapetanu topnika Grguru Garbinu (†1621) i njegovoj kući u Zadru (103-114), članak je u kojemu autor Bojan Goja, na temelju arhivskih i terenskih istraživanja, obrađuje lunetu portala kuće obitelji Garbin, koja se do danas nalazi ugrađena u jednu kuću u Zadru. Izrada lunete, smještena na početak 17. stoljeća, povezana je s prijelazom jedne grane obitelji, originalno s otoka Paga, u Zadar. Autor utvrđuje položaj kuće u čiji je portal luneta bila ugrađena, a kroz arhivska istraživanja donose se spoznaje o zanimanju pojedinih članova obitelji.

Članak Ilije Laloševića, naslovljen *Utvrđeni gradovi Boke Kotorske iz mletačkog razdoblja* (115-146), kroz širok spektar literature i dokumentacije, proučava tipologiju, razvoj i arhitekturu